

GUIA

**per a la integració de la perspectiva de gènere
en les guies docents de les assignatures de grau
de la Universitat Jaume I**

GUIA per la integració de la perspectiva de gènere en les guies docents de les assignatures de grau de la Universitat Jaume I

Febrer 2020

Elaborat per:

Fundació Isonomia-Universitat Jaume I:

Gemma Escrig Gil, M. José Ortí Porcar i Anna Sales Boix

Una acció del II Pla d'Igualtat de la Universitat Jaume I 2016-2020
UNIVERSITAT JAUME I

Índex

1. Introducció.....	4
2. Docència i perspectiva de gènere	5
3. Normativa aplicable.....	6
4. Metodologia	11
5. Resultats globals de l'anàlisi de les guies docents de les assignatures dels graus en Dret, Mestre o Mestra d'Educació Infantil, Infermeria i Disseny i Desenvolupament de Videojocs de la Universitat Jaume I (2019/2020).....	18
5.1 Integració de la perspectiva de gènere en les guies docents	
5.2 Presència equilibrada	
5.3 Visibilitat de la contribució de les dones a la disciplina	
5.4 Usos del llenguatge	
5.5 Indicadors d'integració de la dimensió de gènere en les assignatures dels graus en Dret, Mestre o Mestra d'Educació Infantil, Infermeria i Disseny i Desenvolupament de Videojocs de la Universitat Jaume I (2019/2020)	
6. Ferramentes d'ajuda per a la integració de la perspectiva de gènere en les guies docents.....	25
6.1 Ferramenta 1. Indicadors per a la integració de la perspectiva de gènere en les guies docents	
6.2 Ferramenta 2. Fitxa de verificació de la incorporació de la perspectiva de gènere en les guies docents	
6.3 Ferramenta 3. Terminologia més habitual en les guies docents de grau i propostes alternatives sense marca de gènere	
7. Referències	31

1. Introducció

La integració de la perspectiva de gènere en els plans d'estudis dels graus universitaris és un dels objectius estratègics de la Unió Europea per a la igualtat de gènere. De la mateixa manera, s'ha convertit en un dels reptes actuals per a les institucions d'educació superior a l'Estat espanyol, davant el qual han adoptat diverses estratègies per a donar-hi resposta.

Aplicada a la docència o a la recerca, la perspectiva de gènere suposa una anàlisi reflexiva per a identificar i eliminar possibles biaixos de gènere en el marc de transmissió de continguts de qualsevol matèria, en la investigació, així com en l'exercici de la professió (Verge i Cabruja 2017). Així doncs, l'aplicació transversal de la perspectiva de gènere en els estudis universitaris requereix, necessàriament, una revisió dels continguts des d'un enfocament de gènere, considerant el sexe i el gènere com a variables analítiques i explicatives clau.

Amb aquesta finalitat, la Universitat Jaume I recull, en el seu II Pla d'Igualtat 2016-2020¹, un objectiu específic (Objectiu 5.3) adreçat a la incorporació de la perspectiva de gènere en les guies docents. En desplegament d'aquest objectiu es va iniciar un treball d'anàlisi de guies docents de grau de la Universitat Jaume I que va tindre un doble objectiu: d'una banda, avançar en el desenvolupament d'indicadors que permeten identificar la perspectiva de gènere en els programes docents (Acció 69 II Pla d'Igualtat de l'UJI) i, d'una altra, portar a terme una revisió dels continguts de les guies docents de les assignatures de grau per a identificar el nivell d'implementació de la dimensió de gènere.

L'anàlisi de la integració de la perspectiva de gènere en les guies docents de les assignatures de grau de la Universitat Jaume I es va focalitzar en les guies docents de les assignatures que configuren els graus en Dret, Mestre o Mestra d'Educació Infantil, Infermeria i Disseny i Desenvolupament de Videojocs en el curs 2019/2020. Aquesta anàlisi la va realitzar l'equip interdisciplinari de la Fundació Isonomia de la Universitat Jaume I qui, juntament amb la Unitat d'Igualtat de l'UJI, va partir d'un debat preliminar per a establir els objectius, el marc metodològic i els indicadors d'igualtat que van servir per a guiar el treball d'estudi així com, per tant, dels continguts orientatius d'aquesta Guia.

Aquest document és un dels resultats d'aquest treball d'anàlisi i només pretén recollir els aprenentatges assolits i presentar-los a mode de guia amb la intenció que pugui ser d'utilitat per a orientar la integració de la perspectiva de gènere en les guies docents de grau.

La *Guia per la integració de la perspectiva de gènere en les guies docents de les assignatures de grau de la Universitat Jaume I* presenta la situació general de la incorporació de la perspectiva de gènere en les guies docents dels graus en Dret, Mestre o Mestra d'Educació Infantil, Infermeria i Disseny i Desenvolupament de Videojocs, els indicadors que s'han utilitzat, així com algunes ferramentes que poden servir d'ajuda en la implementació de la dimensió de gènere en les guies docents, com ara una fitxa de comprovació i un recull de la terminologia més freqüent que s'hi ha identificat.

¹ UJI.2016. II Pla d'Igualtat de la Universitat Jaume I 2016-2020. Publicacions de la Universitat Jaume I.

2. Docència i perspectiva de gènere

La Universitat Jaume I, com a entitat pública d'educació superior, d'acord amb els seus Estatuts, valora l'educació com a participació en la transformació econòmica i cultural del conjunt de la societat i incorpora a les seues activitats [...] la igualtat entre els homes i les dones. Així mateix, estableix entre les seues finalitats (Art. 5 m) «fomentar en la formació, la docència, la investigació, la creació i la transmissió de cultura, així com en totes les activitats pròpies de la Universitat, polítiques d'igualtat, especialment en matèria de gènere, d'acord amb la legislació vigent».

La integració de la perspectiva de gènere es considera una estratègia fonamental per a la consecució de la igualtat efectiva de dones i homes, la superació de les desigualtats i l'establiment de societats inclusives. El *gender mainstreaming*, o transversalitat de gènere, implica la «reorganització, millora, desenvolupament i avaluació dels processos polítics per a incorporar, per part dels actors involucrats normalment en aquests processos, una perspectiva d'igualtat de gènere en tots els nivells i fases de les polítiques» (Consell d'Europa 1999).

En l'àmbit universitari (Verge i Cabruja 2017), la perspectiva de gènere o *gender mainstreaming* «és una política integral per a promoure la igualtat de gènere i la diversitat en la recerca, la docència, el vincle amb la societat, així com en les estructures de gestió i decisió de les universitats, tots aquests àmbits afectats per diferents biaixos de gènere».

En la creació del coneixement, la investigació i la docència, la perspectiva de gènere significa una revisió crítica que qüestione els estereotips, els rols i els biaixos de gènere a la vegada que visibilitze les aportacions científiques d'unes i altres i que procure l'equilibri de dones i homes en tots els àmbits. A més a més, requereix (Verge i Cabruja 2017) «prestar atenció als mecanismes d'exclusió implícits i explícits en els currículums formatius i el desenvolupament de la carrera acadèmica, aspectes que van íntimament lligats».

En la docència, la incorporació de la perspectiva de gènere «pot integrar-se de manera específica a través d'assignatures especialitzades, i de manera transversal identificant les assignatures on el sexe i el gènere siguen rellevants. [...] Aplicada a la docència, la perspectiva de gènere suposa un procés reflexiu que afecta el disseny de les competències del pla d'estudis i, per extensió, el disseny de les assignatures, incloent-hi els resultats d'aprenentatge, els continguts impartits, els exemples, el llenguatge utilitzat, les fonts seleccionades, el mètode d'avaluació i la gestió de l'entorn d'aprenentatge» (Alonso i Lombardo, 2016).

3. Normativa aplicable

L'obligatorietat de treballar de manera transversal el principi d'igualtat de dones i homes es troba recollida en diferents normatives, tant de l'àmbit educatiu com de l'àmbit de les polítiques d'igualtat. La legislació actual exigeix la incorporació de la dimensió de gènere en la docència universitària com un dels elements bàsics de la garantia de la igualtat entre homes i dones i la superació de les desigualtats.

A Europa, la Comissió Europea ha posat èmfasi en la inclusió de criteris amb perspectiva de gènere en els programes marc de la investigació i la innovació (Programa Horitzó 2020). Igualment, a l'espai europeu d'educació superior, el Pla Bolonya ha incorporat el mandat de inclusió dels estudis de gènere en la docència i investigació universitària.

- **Reglament (UE) núm. 1291/2013 del Parlament Europeu i del Consell**, d'11 de desembre de 2013, pel qual s'estableix Horitzó 2020, Programa Marc de Recerca i Innovació (2014-2020).

(25) Les activitats desenvolupades en Horitzó 2020 han de promoure la igualtat entre homes i dones en la investigació i la innovació, abordant, en particular, les causes subjacents del desequilibri entre homes i dones, explotant tot el potencial dels investigadors i investigadores, i integrant la dimensió de gènere en el contingut de recerca i innovació, així com prestant especial atenció a garantir l'equilibri de gènere, atenent la situació existent sobre el terreny de la investigació i innovació en qüestió, en els grups d'avaluació i altres òrgans tècnics i d'assessorament pertinents, a fi de millorar la qualitat de la recerca i fomentar la innovació. Les activitats tindran també per objectiu l'aplicació dels principis relatius a la igualtat entre homes i dones que estableixen els articles 2 i 3 de el Tractat de la Unió Europea i l'article 8 del TFUE.

(30) Horitzó 2020 ha de considerar degudament la igualtat de tracte i la no-discriminació en els continguts de recerca i innovació en totes les fases del cicle de la investigació.

En l'àmbit estatal i a la Comunitat Valenciana hi ha normativa específica que estableix la necessitat d'incloure en l'educació superior la igualtat de gènere i no-discriminació de forma transversal en tots els àmbits acadèmics i, especialment, en la docència, la recerca, la creació i la transferència del coneixement.

- **Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere**

Article 4. Principis i valors del sistema educatiu

1. El sistema educatiu espanyol ha d'incloure entre les seues finalitats la formació en el respecte dels drets i les llibertats fonamentals i de la igualtat entre homes i dones, així com en l'exercici de la tolerància i de la llibertat dins els principis democràtics de convivència. Igualment, el sistema educatiu espanyol ha d'incloure, dins els seus principis de qualitat, l'eliminació dels obstacles que dificulten la plena igualtat entre homes i dones i la formació per a la prevenció de conflictes i per a la resolució pacífica d'aquests.

[...]

7. Les universitats han d'incloure i fomentar en tots els àmbits acadèmics la formació, la docència i la recerca en igualtat de gènere i no-discriminació de forma transversal.

- **Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la Igualtat efectiva de dones i homes**

Article 23. L'educació per a la igualtat de dones i homes. El sistema educatiu ha d'incloure entre els seus fins l'educació en el respecte dels drets i les llibertats fonamentals i en la igualtat de drets i oportunitats entre dones i homes. Així mateix, el sistema educatiu ha d'incloure, dins els principis de qualitat, l'eliminació dels obstacles que dificulten la igualtat efectiva entre dones i homes i el foment de la igualtat plena entre les unes i els altres.

Article 24. Integració del principi d'igualtat en la política d'educació

1. Les administracions educatives han de garantir el mateix dret a l'educació de dones i homes a través de la integració activa, en els objectius i en les actuacions educatives, del principi d'igualtat de tracte, i evitar que, per comportaments sexistes o pels estereotips socials associats, es produïsquen desigualtats entre dones i homes. 2. Les administracions educatives, en l'àmbit de les seues respectives competències, han de desenvolupar, amb aquesta finalitat, les actuacions següents:

- a) L'atenció especial en els currículums i en totes les etapes educatives al principi d'igualtat entre dones i homes.
- b) L'eliminació i el rebuig dels comportaments i continguts sexistes i estereotips que suposen discriminació entre dones i homes, amb especial consideració en els llibres de text i materials educatius.
- c) La integració de l'estudi i aplicació del principi d'igualtat en els cursos i programes per a la formació inicial i permanent del professorat.
- d) La promoció de la presència equilibrada de dones i homes en els òrgans de control i de govern dels centres docents.
- e) La cooperació amb la resta de les administracions educatives per al desenvolupament de projectes i programes dirigits a fomentar el coneixement i la difusió, entre les persones de la comunitat educativa, dels principis de coeducació i d'igualtat efectiva entre dones i homes.
- f) L'establiment de mesures educatives destinades al reconeixement i l'ensenyament del paper de les dones en la Història.

Article 25. La igualtat en l'àmbit de l'educació superior

- 1. En l'àmbit de l'educació superior, les administracions públiques, en l'exercici de les seues respectives competències, han de fomentar l'ensenyament i la recerca sobre el significat i l'abast de la igualtat entre dones i homes.
- 2. En particular, i amb aquesta finalitat, les administracions públiques han de promoure:
 - a) La inclusió, en els plans d'estudis en què siga procedent, d'ensenyaments en matèria d'igualtat entre dones i homes.
 - b) La creació de postgraus específics.
 - c) La realització d'estudis i recerques especialitzades en la matèria.

- **Llei 14/2011, d'1 de juny, de la ciència, la tecnologia i la innovació**

Article 2. Objectius generals. Els objectius generals de la present llei són els següents:
[...]

k) Promoure la inclusió de la perspectiva de gènere com a categoria transversal en la ciència, la tecnologia i la innovació, així com una presència equilibrada de dones i homes en tots els àmbits del Sistema Espanyol de Ciència, Tecnologia i Innovació.

Disposició addicional tretzena. Implantació de la perspectiva de gènere.

1. La composició dels òrgans, consells i comitès regulats en aquesta llei, així com dels òrgans d'avaluació i selecció del Sistema Espanyol de Ciència, Tecnologia i Innovació, s'ajustarà als principis de composició i presència equilibrada entre dones i homes establerts per la Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes.

2. L'Estratègia Espanyola de Ciència i Tecnologia i el Pla Estatal de Recerca Científica i Tècnica promouran la incorporació de la perspectiva de gènere com una categoria transversal en la recerca i la tecnologia, de manera que la seua rellevància siga considerada en tots els aspectes del procés, inclosos la definició de les prioritats de la recerca científicotècnica, els problemes de recerca, els marcs teòrics i explicatius, els mètodes, la recollida i interpretació de dades, les conclusions, les aplicacions i els desenvolupaments tecnològics, i les propostes per a estudis futurs. Promouran igualment els estudis de gènere i de les dones, així com mesures concretes per a estimular i donar reconeixement a la presència de dones en els equips de recerca.

3. El Sistema d'Informació sobre Ciència, Tecnologia i Innovació recollirà, tractarà i difondrà les dades desagregades per sexe i inclourà indicadors de presència i productivitat.

4. Els procediments de selecció i avaluació del personal investigador al servei de les Universitats públiques i dels Organismes Públics de Recerca de l'Administració General de l'Estat, i els procediments de concessió d'ajudes i subvencions per part dels agents de finançament de la recerca, establiran mecanismes per a eliminar els biaixos de gènere que inclouran, sempre que això siga possible, la introducció de processos d'avaluació confidencial. Aquests processos hauran de suposar que la persona avaluadora desconega característiques personals de la persona avaluada, per a eliminar qualsevol discriminació per raó de naixement, raça, sexe, religió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social.

- **La Llei orgànica 4/2007, de 12 d'abril, per la qual es modifica la Llei orgànica 6/2001, de 21 de desembre, d'universitats,** fixa en el seu preàmbul el paper de la universitat com a transmissora essencial de valors i el repte per a aconseguir una societat igualitària on es respecten els drets i llibertats fonamentals i la igualtat entre homes i dones.
- **El Reial decret 1393/2007, de 29 d'octubre, pel qual s'estableix l'ordenació de les ensenyances universitàries oficials** fixa que els principis inspiradors dels plans d'estudis han de tenir en compte que «qualsevol activitat professional s'ha de realitzar des del respecte als drets fonamentals i la igualtat entre homes i dones» i en els plans d'estudis en què siga pertinent s'hi han d'incloure «ensenyaments relacionats amb els valors esmentats» (art. 3.5.a).

Article 3. Ensenyaments universitaris i expedició de títols.

5. Entre els principis generals que han d'inspirar el disseny dels nous títols, els plans d'estudis hauran de tenir en compte que qualsevol activitat professional ha de realitzar-se:

a) des del respecte als drets fonamentals i d'igualtat entre homes i dones, i s'hauran d'incloure, en els plans d'estudis en què escaiga, ensenyaments relacionats amb aquests drets.

- **La Llei 9/2003, de 2 d'abril, de la Generalitat, per a la igualtat entre dones i homes de la Comunitat Valenciana** inclou la igualtat real de dones i homes en totes les dimensions de l'educació, i promou l'enfocament de gènere en l'àmbit universitari.

Article 5. Ideari educatiu i valors constitucionals

1. La Llei d'Ordenació General del Sistema Educatiu estableix els principis per a avançar cap a un sistema coeducatiu, entès com un model d'ensenyança basat en la formació en igualtat entre sexes, el rebuig de tota forma de discriminació i la garantia d'una orientació acadèmica i professional no esbiaixada pel gènere.

2. Per això, des del sistema coeducatiu d'ensenyament es potenciarà la igualtat real de dones i homes en totes les seues dimensions: curricular, escolar i altres.

Article 9. Promoció en la universitat de la igualtat d'oportunitats Per això, el Govern Valencià finançarà, en col·laboració amb les universitats valencianes, activitats anuals per a la promoció d'assignatures i projectes docents amb un enfocament de gènere. Promoció en la universitat de la igualtat d'oportunitats. Les universitats han de promoure la implantació d'assignatures i realització de projectes docents que incorporen la perspectiva de gènere.

- **La Llei 7/2012, de 23 de novembre, de la Generalitat, integral contra la violència sobre la dona en l'àmbit de la Comunitat Valenciana**

Article 23. Currículums educatius

1. La Generalitat garantirà que en els programes d'ensenyança impartits en els centres educatius de la Comunitat Valenciana no s'incloguen continguts discriminatoris contra les dones per raó del seu sexe, ni que justifiquen, resulten permissius o inciten a la violència sobre la dona.

2. En estos continguts fomentarà la igualtat de sexes; educarà en els valors i destacarà el respecte a la dignitat de la persona i la necessitat d'eradicar la violència sobre la dona.

3. La Generalitat revisarà i adaptarà el contingut dels llibres de text i la resta de material educatiu a les prescripcions d'esta llei i supervisarà, a través de la inspecció de l'administració educativa, que s'ajusten als principis de l'educació en igualtat.

Article 26. Ensenyança universitària

La Generalitat i les universitats de la Comunitat Valenciana, en els seus respectius àmbits de competència, fomentaran els estudis universitaris i superiors en general, en matèria d'igualtat de gènere i de lluita contra la violència contra les dones

Al seu torn, la Universitat Jaume I, en els seus Estatuts, valora l'educació com a participació en la transformació econòmica i cultural del conjunt de la societat i incorpora a les seues activitats, la igualtat entre els homes i les dones. A més a més, declara com a finalitats de la Universitat Jaume I al servei de la societat: [...] Art. 5 m) «fomentar en la formació, la docència, la investigació, la creació i la transmissió de cultura, així com en totes les activitats pròpies de

la Universitat, polítiques d'igualtat, especialment en matèria de gènere, d'acord amb la legislació vigent».

En el seu **II Pla d'Igualtat 2016-2020** recull un objectiu específic (Objectiu 5.3) adreçat a la incorporació de la perspectiva de gènere en les guies docents.

4. Metodologia

Aquesta guia és un dels resultats obtinguts del treball d'anàlisi de la integració de la perspectiva de gènere en les guies docents de les assignatures dels graus en Dret, Mestre o Mestra d'Educació Infantil, Infermeria i Disseny i Desenvolupament de Videojocs de la Universitat Jaume I. El seu objectiu és recollir els aprenentatges assolits i presentar-los a mode de guia amb la intenció que pugui ser d'utilitat per a orientar la integració de la perspectiva de gènere en les guies docents de grau.

L'anàlisi de la integració de la perspectiva de gènere en les guies docents de les assignatures de grau de l'UJI s'emmarca en les accions del II Pla d'Igualtat de l'UJI 2016-2020 i té com a antecedents els treballs previs d'anàlisi realitzats en la Universitat Jaume I (Grup d'Investigació Isonomia 2010; Iniesta i Julián 2013). Així mateix, han servit de referents altres estudis desenvolupats en altres universitats (Menéndez 2018; Donoso i Velasco 2013) i guies per una docència amb perspectiva de gènere (Verge i Cabruja 2017; Ponferrada 2017; AQU 2018).

Per a l'estudi de la integració de la dimensió de gènere en els estudis de la Universitat Jaume I, en primer lloc, s'han definit els objectius del treball. Tenint en compte aquests objectius, des de l'equip de coordinació (Fundació Isonomia-Unitat d'Igualtat de la Universitat Jaume I) es va acordar:

- Determinar què volem dir quan parlem d'**integrar la dimensió de gènere en la docència**, mitjançant una revisió conceptual, normativa, doctrinal i d'experiències prèvies.
- Delimitar l'**objecte d'estudi** a les assignatures d'un grau *per a poder aprofundir en l'anàlisi i extraure-hi pautes metodològiques d'utilitat per a l'anàlisi d'altres graus* i concretar les **unitats d'anàlisi** en les guies docents de grau del curs 2019/2020.
- Definir **indicadors comuns** que puguin permetre identificar el grau d'integració de la perspectiva de gènere en *els programes docents a través de* les guies docents.
- **Revisar les guies docents** de grau seguint els indicadors definits.
- Presentar els **resultats globals** de l'estudi **per titulació**, per a facilitar la identificació de la integració de la dimensió de gènere en tot el grau, i **acompanyar els resultats individualitzats per assignatura**, perquè puguin servir d'ajuda en futures elaboracions de les guies docents.
- Reflexió final: hem assolit algun **aprenentatge**?

Objecte de l'estudi

L'**objecte d'estudi** del treball d'anàlisi es focalitza en l'anàlisi de la incorporació de la perspectiva de gènere en les guies docents de grau de la Universitat Jaume I del curs acadèmic 2019/2020.

Les **unitats d'anàlisi** revisades han sigut les guies docents de les assignatures dels graus en **Dret, Mestre o Mestra d'Educació Infantil, Infermeria i Disseny i Desenvolupament de**

Videojocs, del curs acadèmic 2019/2020, com a ferramenta normalitzada i de referència² de planificació docent i descriptiva de l'assignatura. La informació s'ha extret del Sistema d'Informació Acadèmica (SIA) de l'UJI dels graus per al curs 2019/2020³ (SIA 2019).

En el estudi s'han revisat un total de **158 guies docents** d'assignatures de **quatre graus** del curs 2019/2020. El caràcter de les assignatures (obligatòria/FB, optativa, pràctiques externes o de treball de final de grau) ha estat una variable que s'ha tingut en compte en aquest estudi.

GRAUS	Total	Obligatòries FB	Optatives	Pràctiques	TFG	Obligatòries/F B (%)	Optatives (%)	Pràctiques (%)	TFG (%)
Grau en Dret	41	29	10	1	1	70,73	24,39	2,44	2,44
Grau en Mestre/a	38	27	7	3	1	71,05	18,42	7,89	2,63
Grau en Infermeria	38	31	6	0	1	81,58	15,79	0,00	2,63
Grau en D.D. Videojocs	41	33	6	1	1	80,49	14,63	2,44	2,44
Total	158	120	29	5	4	75,95	18,35	3,16	2,53

L'estructura de l'anàlisi de les assignatures dels graus per al curs 2019/2020 (esquema SIA) és:

Grau en Dret (2019/2020)	Mestre o Mestra d'Educació Infantil (2019/2020)
<p>Formació obligatòria/ bàsica</p> <p>DR1001 – Constitució, Sistema de Fonts i Drets Fonamentals (Dret)</p> <p>DR1002 - Teoria del Dret i Introducció al Dret Civil</p> <p>DR1003 - Història del Dret (Història)</p> <p>DR1004 - Dret Romà (Ciències Jurídiques Bàsiques)</p> <p>DR1005 - Principis d'Economia (Economia)</p> <p>DR1006 - Dret Eclesiàstic de l'Estat (Ciències Jurídiques Bàsiques)</p> <p>DR1007 - Conflicte, Negociació i Mediació (Psicologia)</p> <p>DR1008 - Filosofia del Dret (Ciències Jurídiques Bàsiques)</p> <p>DR1009 - Anglès Jurídic (Idioma Modern)</p> <p>DR1010 - Dret Administratiu. Part General (Dret)</p> <p>DR1011 - Dret Penal I Part General</p> <p>DR1012 - Obligacions i Contractes</p> <p>DR1013 - Organització Constitucional de l'Estat</p> <p>DR1014 - Dret Internacional Públic</p> <p>DR1015 - Institucions i Dret de la Unió Europea</p> <p>DR1016 - Introducció al Dret Processal</p> <p>DR1017 - Dret Mercantil I</p> <p>DR1018 - Dret Penal II Part Especial</p> <p>DR1019 - Dret Administratiu. Part Especial</p> <p>DR1020 - Drets Reals</p> <p>DR1021 - Dret Processal Civil</p> <p>DR1022 - Dret Mercantil II</p> <p>DR1023 - Dret Processal Penal</p> <p>DR1024 - Dret de Família i Successions</p> <p>DR1025 - Dret Financer I</p> <p>DR1026 - Dret Internacional Privat</p> <p>DR1027 - Dret Financer II</p> <p>DR1028 - Dret del Treball i de la Seguretat Social</p> <p>DR1029 - Dret Mercantil III</p>	<p>Formació obligatòria/ bàsica</p> <p>MI1802 - Llengua Espanyola</p> <p>MI1805 - Educació per a la Salut</p> <p>MI1807 - Teoria de l'Educació (Educació)</p> <p>MI1816 - Llengua Anglesa</p> <p>MI1818 - El Medi Social i Cultural en Educació Infantil</p> <p>MI1861 - Organització Educativa</p> <p>MI1804 - Psicologia del Desenvolupament (0-6 anys) (Psicologia)</p> <p>MI1809 - Història de l'Educació (Història)</p> <p>MI1810 - El Desenvolupament Motriu. Salut i Creixement</p> <p>MI1815 - El Medi Natural en l'Educació Infantil</p> <p>MI1843 - Estratègies d'Aprenentatge de la Llengua Catalana I</p> <p>MI1846 - Didàctica General</p> <p>MI1808 - Sociologia de l'Educació (Sociologia)</p> <p>MI1819 - Fonaments de l'Expressió Corporal; Jocs Motrius en Educació Infantil</p> <p>MI1848 - Didàctica de la Llengua Espanyola</p> <p>MI1823 - Didàctica de la Llengua Anglesa</p> <p>MI1849 - Psicologia de l'Educació (0-6 anys) (Psicologia)</p> <p>MI1850 - Educació i Comunicació</p> <p>MI1012 - Educació per a la Diversitat (Educació)</p> <p>MI1013 - Noves Tecnologies Aplicades a l'Educació (Educació)</p> <p>MI1022 - Fonaments i Didàctica de l'Expressió Musical en Educació Infantil</p> <p>MI1023 - Didàctica de la Llengua Anglesa</p> <p>MI1024 - Didàctica de la Percepció i de l'Expressió Plàstica</p> <p>MI1026 - Trastorns del Desenvolupament (0-6 anys)</p> <p>MI1032 - Desenvolupament Professional del Docent</p> <p>MI1033 - Avaluació i Innovació Educativa</p> <p>MI1034 - Didàctica de la Llengua i la Literatura Catalana</p>

² La guia docent es constitueix en una eina bàsica del Sistema Europeu de Transferència de Crèdits (ECTS o European Credit Transfer System) per a aconseguir l'objectiu de «promoure la cooperació europea en garantia de qualitat mitjançant el desenvolupament de metodologies i criteris comparables» (Declaració de Bolonya 1999, 1).

L'adopció del sistema de crèdits ECTS implica una reorganització conceptual dels sistemes educatius per a adaptar-los als nous models de formació centrats en el treball aprenentatge de l'estudiantat. Un dels elements bàsics d'aquests sistema és la producció de documents d'informació sobre els programes d'estudis i els resultats dels estudiants en format normalitzat (Guies Docents o Information Package).

³ SIA. Sistema d'Informació Acadèmica. Universitat Jaume I. «Sistema d'Informació Acadèmica (SIA), Curs 2019/2020». <https://ujiapps.uji.es/sia/rest/publicacion/2019> (consultat el 15 de juliol de 2019).

<p>Optatives DR1030 - Dret de la Navegació i del Transport DR1031 - Dret Penal Probatori DR1032 - Dret Penal Econòmic DR1034 - Història del Dret Foral Valencià DR1035 - Organitzacions Internacionals DR1036 - Dret del Comerç Internacional DR1037 - Fonaments Romanístics del Dret de Successions DR1039 - Dret Urbanístic DR1040 - Dret de Danys DR1045 - Dret Tributari Internacional</p> <p>Pràctiques externes DR1051 - Pràctiques Externes</p> <p>TFG DR1052 - Treball de Final de Grau</p>	<p>Optatives MI1027 - Recursos en Educació Física MI1029 - El Laboratori Escolar en Ciències MI1030 - Formes de Vida i Paisatges Històrics MI1031 - Teologia i Pedagogia de la Religió Catòlica MI1036 - Didàctica de Modelatge i Construcció MI1044 - Estratègies d'Aprenentatge de la Llengua Catalana II MI1045 - Estratègies d'Anàlisi i Producció de Textos Catalans</p> <p>Pràctiques externes MI1025 - Pràcticum I MI1039 - Pràcticum II MI1847 - Pràcticum I</p> <p>TFG MI1040 - Treball de Final de Grau</p>
--	---

<p>Grau en Infermeria (2019/2020)</p> <p>Formació obligatòria/ bàsica IN1101 - Bioestadística (Estadística) IN1102 - Bioquímica IN1103 - Anatomia Humana IN1104 - Microbiologia (Biologia) IN1105 - Fisiologia Humana (Fisiologia) IN1106 - Anglès Aplicat a Ciències de la Salut (Idioma Modern) IN1107 - Farmacologia Bàsica i Administració de Medicaments IN1108 - Nutrició Humana IN1109 - Ètica i Legislació (Ètica) IN1110 - Psicologia IN1111 - Fonaments Teòrics i Metodològics IN1112 - Determinants de Salut IN1113 - Salut Pública IN1114 - Programes de Salut en Infància, Adolescència i Edat Reproductiva IN1115 - Programes de Salut en Adults i Persones Majors IN1116 - Cures Bàsiques d'Infermeria IN1117 - Cures d'Infermeria en Processos Osteoarticulars IN1118 - Cures d'Infermeria en Processos Digestius, Renals i Endocrins IN1119 - Cures d'Infermeria en Processos Cardiovasculars i Respiratoris IN1120 - Cures de la Dona IN1121 - Cures en la Infància i l'Adolescència IN1122 - Cures d'Infermeria en Persones Majors IN1123 - Cures de Salut Mental IN1124 - Processos Crònics IN1125 - Gestió de Cures en l'Àmbit Socio sanitari IN1126 - Cures en les Malalties Transmissibles IN1127 - Cures en les Malalties Neurològiques i Sensorials IN1128 - Cures Oncològiques IN1129 - Cures Pal·liatives IN1130 - Cures d'Infermeria en Urgències i Emergències IN1131 - Cures Crítiques</p> <p>Optatives IN1132 - Habilitats Socials per a la Cura IN1133 - Autocura i Dependència IN1134 - Institucionalització i Salut IN1135 - Cures de Salut i Gènere IN1136 - Transculturalitat i Cura IN1137 - Cooperació per al Desenvolupament</p> <p>TFG IN1138 - Treball de Final de Grau</p>	<p>Grau en Disseny i Desenvolupament de Videojocs (2019/2020)</p> <p>Formació obligatòria/ bàsica VJ1201 - Física VJ1202 - Informàtica Bàsica (Informàtica) VJ1203 - Programació I (Informàtica) VJ1204 - Expressió Artística VJ1205 - Anglès (Idioma Modern) VJ1206 - Matemàtiques I (Matemàtiques) VJ1207 - Cultura Visual i Mitjans de Masses VJ1208 - Programació II (Informàtica) VJ1209 - Disseny 2D VJ1210 - Tecnologia de Computadors VJ1211 - Matemàtiques II (Matemàtiques) VJ1212 - Expressió Gràfica VJ1213 - Empreses de Videojocs VJ1214 - Consoles i Dispositius de Videojocs VJ1215 - Algorismes i Estructures de Dades VJ1216 - Disseny 3D VJ1217 - Disseny i Desenvolupament de Jocs Web VJ1218 - Narrativa Hipermèdia i Anàlisi de Videojocs VJ1219 - Estadística i Optimització VJ1220 - Bases de Dades VJ1221 - Informàtica Gràfica VJ1222 - Disseny Conceptual de Videojocs VJ1223 - Art del Videojoc VJ1224 - Enginyeria del Programari VJ1225 - Sistemes Operatius VJ1226 - Disseny de Personatges i Animació VJ1227 - Motors de Jocs VJ1228 - Xarxes i Sistemes Multijugador VJ1229 - Aplicacions per a Dispositius Mòbils VJ1230 - Teoria i Pràctica de la Producció Audiovisual VJ1231 - Intel·ligència Artificial VJ1232 - Aspectes Legals dels Videojocs VJ1235 - Iniciativa Empresarial</p> <p>Optatives VJ1233 - Models Audiovisuals Contemporanis VJ1234 - Tècniques d'Interacció Avançada VJ1236 - Tècniques de Producció i Realització Sonora VJ1237 - Localització de Videojocs VJ1238 - Fonaments per al Disseny de Videojocs Didàctics VJ1239 - Estructura de la Comunicació i Indústries Culturals</p> <p>Pràctiques externes VJ1240 - Pràctiques Externes</p> <p>TFG VJ1241 - Treball de Final de Grau</p>
--	---

Indicadors

Per a identificar el grau d'integració de la perspectiva de gènere en les guies s'han definit els següents indicadors⁴:

1. Indicadors d'integració de la dimensió de gènere en la guia docent de l'assignatura

- 1.1. Nombre, proporció i nom d'assignatures específiques en matèria de gènere
- 1.2. Nombre, proporció i nom d'assignatures que incorporen la perspectiva de gènere
- 1.3. Caràcter d'aquestes assignatures (obligatòries/FB, optatives, pràctiques i TFG)
- 1.4. Nombre i tipus de **continguts (competències i resultats d'aprenentatge, continguts i temari)** de gènere que té la titulació
- 1.5. Nombre i referències bibliogràfiques que es relacionen amb la igualtat de dones i homes i/o el gènere

2. Indicadors de presència equilibrada

- 2.1. Percentatge de dones i homes en el professorat responsable de les assignatures

3. Indicadors de visibilitat de la contribució de les dones a la disciplina (bibliografia)

- 3.1. Percentatge d'obres referenciades en la bibliografia que visibilitzen el nom complet
- 3.2. Percentatge d'autores en la bibliografia

4. Ús de llenguatge sexista

- 4.1. Percentatge d'assignatures que inclouen usos sexistes del llenguatge en la redacció de la guia docent

Revisió de les guies docents

En la revisió de les guies docents s'ha analitzat tot el document, tenint en compte l'estructuració de la informació que presenten les guies:

- tant la *Informació general de l'assignatura*: codi, nom, titulació, caràcter o professorat responsable;
- com els *Continguts docents* de l'assignatura: nom de l'assignatura, justificació, coneixements previs recomanables, continguts, temari, metodologia didàctica, planificació d'activitats, sistema d'avaluació, altra informació, programari específic o bibliografia.

D'altra banda, en les anàlisis, quantitativa i qualitativa, s'han utilitzat diferents ferramentes:

- **Per a la identificació de la d'integració de la dimensió de gènere.**

Moment 1. Localització i comptabilització de troballes.

En primer lloc, i seguint la metodologia d'estudis previs a l'UJI (Grup Isonomia 2010), s'ha determinat una relació de paraules clau o descriptors que, davant la seua identificació i recompte en les guies poden «informar de la possible integració de la dimensió de gènere» en aquestes:

⁴ Indicadors relacionats amb la perspectiva de gènere en les guies docents elaborats a partir dels indicadors recomanats per l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (AQU Catalunya). 2018. *Marc general per a la incorporació de la perspectiva de gènere en la docència universitària*. Barcelona. http://www.aqu.cat/doc/doc_19381922_1.pdf

Paraules clau. Les paraules clau utilitzades per l'anàlisi són: igualtat, desigualtat, gènere, sexe, sexisme, dona, dones, equitat, transversalitat, *mainstreaming*, acció positiva, discriminació, feminisme, coeducació, inclusió, bons tractes, conciliació, valors, sufragisme, interseccionalitat i diversitat.

Moment 2. Anàlisi qualitativa per a avaluar si les troballes relacionades amb el sexe i el gènere són rellevants:

Després de la localització de troballes, i per a delimitar amb major precisió la incorporació de la perspectiva de gènere en l'assignatura, seguint la proposta de la Universitat de Cadis (Menéndez 2018), s'ha fixat un doble nivell d'anàlisi⁵, que ens permet classificar les troballes en determinants i no determinants⁶:

- Nivell d'anàlisi 1 (NA1): troballes determinants, indicatives d'incorporar la perspectiva de gènere.
- Nivell d'anàlisi 2 (NA2): troballes no determinants, susceptibles d'incorporar la perspectiva de gènere.

Aquest doble nivell d'anàlisi permet avaluar si s'incorpora la perspectiva de gènere:

En els continguts especialment sensibles⁷ a la incorporació de la perspectiva de gènere:

L'assignatura integra la perspectiva de gènere?	
L'assignatura SÍ que integra la perspectiva de gènere	
Troballes de nivell d'anàlisi 1. NA1	troballes determinants, indicatives d'incorporar la perspectiva de gènere.
Troballes de nivell d'anàlisi 2. NA2	troballes no determinants, susceptibles d'incorporar la perspectiva de gènere.
L'assignatura NO integra la perspectiva de gènere	

En la bibliografia:

La bibliografia integra la perspectiva de gènere?	
La bibliografia SÍ que integra la perspectiva de gènere	
Troballes de nivell d'anàlisi 1. NA1	troballes determinants, indicatives d'incorporar la perspectiva de gènere.
Troballes de nivell d'anàlisi 2. NA2	troballes no determinants, susceptibles d'incorporar la perspectiva de gènere.
La bibliografia NO integra la perspectiva de gènere	

- Per a identificar la **presència equilibrada**:
 - En el professorat responsable: s'ha fet una classificació per sexe del professorat que consta com a responsable en la guia docent tenint en compte el nom, ja que la variable sexe no s'especifica en la guia docent.

⁵ Menéndez Baena, Ana Belén. 2018. *Análisis de la incorporación de la perspectiva de género en los Planes de Estudio de Grado de la Universidad de Cádiz*. Unidad de Igualdad entre Mujeres y Hombres de la UCA. Pp. 18

⁶ En l'avaluació qualitativa realitzada, algunes troballes que podrien identificar-se NA2 s'han desestimat per entendre que la seua menció, en el context en què es troba, no pot considerar-se relacionada amb el gènere o la igualtat de dones i homes.

⁷ S'han considerat *continguts especialment sensibles* a la incorporació de la perspectiva de gènere els següents apartats de les guies: **Competències i resultats d'aprenentatge, Continguts i Temari.**

L'indicador de presència equilibrada segueix la proporció de dones i homes (40/60) establerta en la disposició addicional primera de la Llei orgànica 3/2007, per a la igualtat efectiva de dones i homes⁸.

- Per a identificar la **visibilitat de la contribució de les dones a la disciplina** s'ha fet una revisió de totes les obres referenciades en la bibliografia i s'han classificat en:
 - Obres que SÍ que inclouen el nom complet en l'autoria i, per tant, permeten la classificació per sexe i anàlisi de presència equilibrada.
 - S'ha fet una classificació per autors i autores per a extraure'n el percentatge d'obres d'autores incloses a la bibliografia.
 - Obres que NO inclouen el nom complet en l'autoria (o sense identificar l'autor o autora) i, per tant, no es pot identificar si són homes o dones.
La referència ha sigut la normativa de publicacions de l'UJI (Servei de Comunicació i Publicacions) que, pel que fa a la bibliografia, inclou el nom i cognoms d'autors i autores.
- Per a identificar els **usos sexistes del llenguatge** s'ha fet una revisió dels usos del llenguatge en la redacció de totes les guies docents, en tots els seus apartats, per a detectar la presència o no de sexisme lingüístic: nom de l'assignatura, justificació, coneixements previs recomanables, competències i resultats d'aprenentatge, continguts, temari, metodologia didàctica, planificació d'activitats, sistema d'avaluació, programari específic i altra informació. Aquesta revisió ha permès:
 - Identificar usos sexistes;
 - Recopilar els principals usos sexistes;
 - Proposar algunes opcions i alternatives inclusives considerades d'utilitat.

Notes interpretatives (NI): algunes qüestions sobre els criteris utilitzats en la revisió del llenguatge

Els criteris utilitzats per a la revisió i anàlisi dels usos inclusius i sexistes del llenguatge s'han basat en els establerts en la *Guia de Tractament No Sexista del Llenguatge Administratiu* (Fundació Isonomia – Universitat Jaume I 2016) consensuats amb el Servei de Llengües i Terminologia de la Universitat Jaume I de Castelló.

Pel que fa a la identificació dels usos sexistes es considera pertinent fer alguns aclariments.

S'han marcat com usos sexistes:

- Ús d'*estudiant* per a referir-se als dos sexes:
Tal com queda recollit en la major part dels diccionaris de referència (Diccionari Normatiu Valencià, Diccionari de la Llengua Catalana) i d'acord amb les polítiques lingüístiques de l'UJI, els termes «estudianta» i «estudiantes»

⁸ LO 3/2007. Disposició addicional primera. Presència o composició equilibrada.

Als efectes d'aquesta Llei, s'entén per composició equilibrada la presència de dones i homes de manera que, en el conjunt a què es refereix, les persones de cada sexe no superen el seixanta per cent ni siguin menys del quaranta per cent.

són els recomanats per a referir-se a una dona o dones que estudien, en equivalència a les formes masculines «estudiant» i «estudiants»:

- Ús genèric d'*apte* en les qualificacions (i altres termes similars):
Seguint el criteri adoptat pel Servei de Llengües i Terminologia de l'UJI es considera incorrecte l'ús del masculí en les qualificacions i estats de valoració acadèmica. Cal incloure-hi l'ús del femení sempre que siga necessari: «apte o apta», «no apte o no apta», «no presentat o no presentada»...
- Ús generalitzat de la concordança en masculí plural:
S'assenyala com a sexista la concordança sistemàtica en masculí plural. Quan s'utilitzen les formes masculina i femenina consecutivament, si cal fer una coordinació, s'ha de fer una concordança de proximitat amb el substantiu més pròxim: «Els i les estudiantes».
- Ús genèric de *professor*:
En el cas de les guies docents, s'ha marcat com a sexista l'ús de «professor» per a referir-se a la persona que imparteix la docència de l'assignatura, encara que coincidisca amb el sexe de la persona responsable. Les guies docents són documents genèrics normalitzats pel que fa a la programació docent d'una assignatura i, tot i que inclouen el nom del professor o professora responsable, també hi ha altre professorat que hi imparteix docència que no és identificat en el document, del qual es desconeix el sexe.

No s'han marcat com usos sexistes però cal posar atenció en la seua utilització:

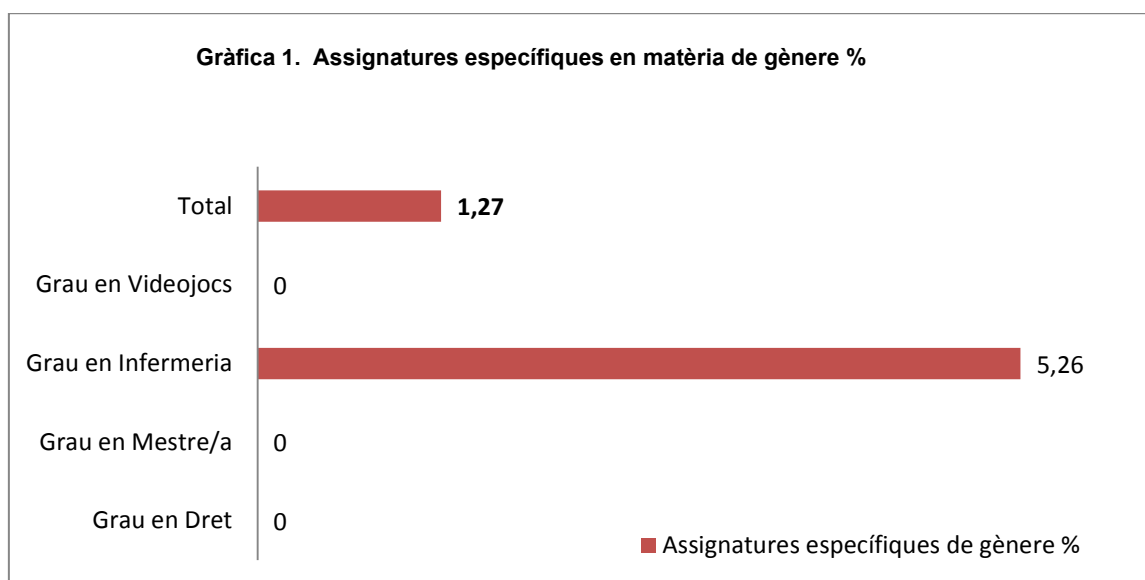
- Ús de la barra inclinada:
Encara que la barra inclinada no s'ha identificat com un ús sexista, cal recordar que està recomanada únicament i de manera exclusiva per als formularis i taules on, per motius d'espai, no poden utilitzar-se altres alternatives inclusives més recomanables.
- Alternança masculí-femení:
Tot i que no es marca com a ús no inclusiu del llenguatge, sí que es recomana alternar l'ordre d'aparició dels termes masculins i femenins en els desdoblaments i els termes presentats amb l'ús de les barres: «mestra/mestre», «estudiantes i estudiants».

5. Resultats globals de l'anàlisi de les guies docents de les assignatures dels graus en Dret, Mestre o Mestra d'Educació Infantil, Infermeria i Disseny i Desenvolupament de Videojocs (2019/2020)

5.1. Integració de la perspectiva de gènere en les guies docents

5.1.1. Assignatures específiques en matèria de gènere

- Del total de les assignatures analitzades, un **1,27 %** són assignatures específiques de gènere (inclouen termes que fan referència a la dimensió de gènere i/o la igualtat de dones i homes en el nom de l'assignatura).

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació extreta de la guia docent

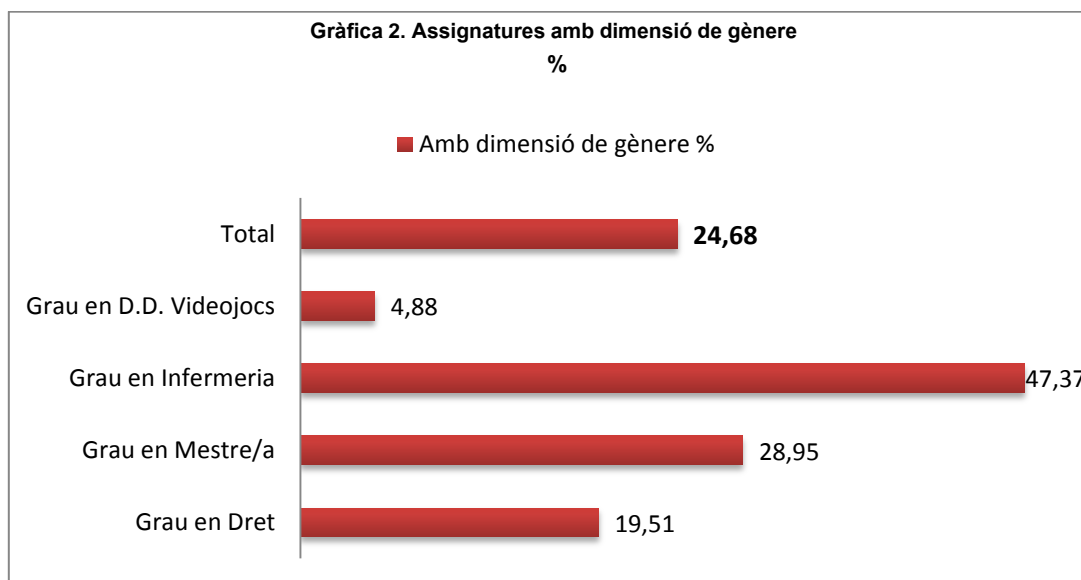
Taula 1. Assignatures específiques en matèria de gènere

GRAUS	Nombre total d'assignatures	Assignatures específiques de gènere	Altres	Assignatures específiques de gènere %	Altres %
Grau en Dret	41	0	41	0	100,00
Grau en Mestre/a	38	0	38	0	100,00
Grau en Infermeria	38	2	36	5,26	94,74
Grau en D.D. Videojocs	41	0	41	0	100,00
Total	158	2	156	1,27	98,73

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació extreta de la guia docent

5.1.2. Integració de la dimensió de gènere en les assignatures

- Del total d'assignatures dels graus analitzats un **24,68 % integren la perspectiva de gènere** (inclouen continguts —competències i resultats d'aprenentatge, continguts o temes— de gènere).

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació extreta de la guia docent

Taula 2. Integració de la dimensió de gènere en les assignatures

Integració de la dimensió de gènere en les assignatures	Nombre total d'assignatures	Amb dimensió de gènere	Amb dimensió de gènere %
Grau en Dret	41	8	19,512
Grau en Mestre/a	38	11	28,947
Grau en Infermeria	38	18	47,368
Grau en D. D. Videojocs	41	2	4,878
Total	158	39	24,68

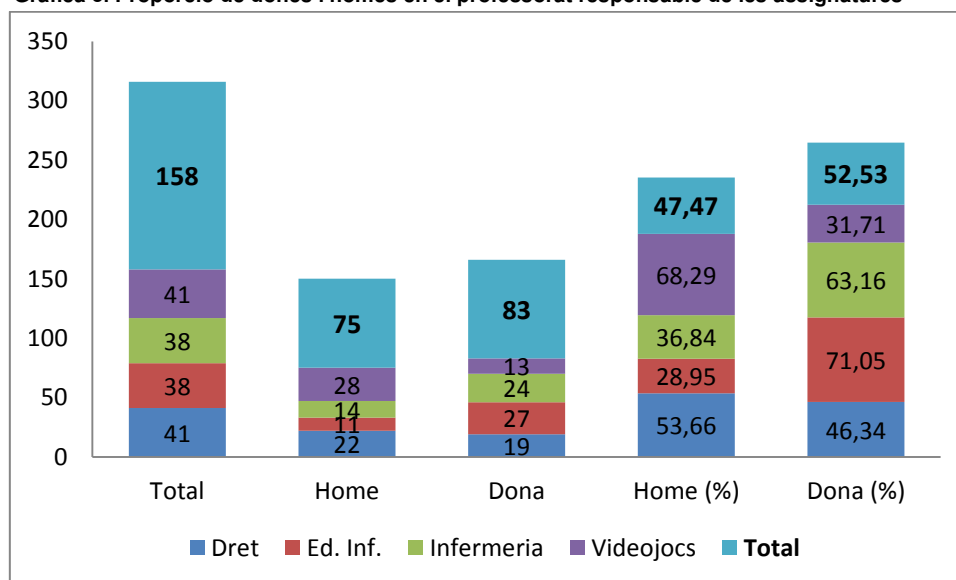
Font: Elaboració pròpia a partir de la informació extreta de la guia docent

5.2. Presència equilibrada

5.2.1. Proporció de dones i homes en el professorat responsable de les assignatures

- En relació amb el **professorat responsable** de les assignatures dels graus, un **52,53 %** són dones, mentre que un **47,47 %** són homes.

Gràfica 3. Proporció de dones i homes en el professorat responsable de les assignatures

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació extreta de la guia docent

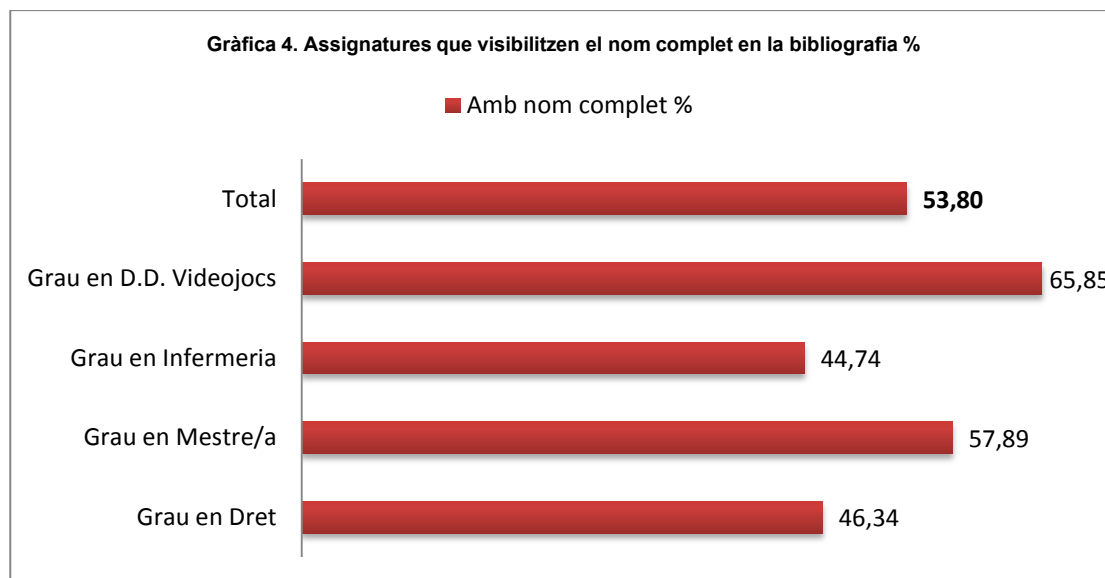
Taula 3. Proporció de dones i homes en el professorat responsable de les assignatures

TOTALS	Total	Home	Dona	Home (%)	Dona (%)
Dret	41	22	19	53,66	46,34
Ed. Inf.	38	11	27	28,95	71,05
Infermeria	38	14	24	36,84	63,16
Videojocs	41	28	13	68,29	31,71
Total	158	75	83	47,47	52,53

5.3. Visibilitat de la contribució de les dones a la disciplina

5.3.1. Percentatge d'assignatures que visibilitzen el nom complet d'autors i autores en la bibliografia

- Pel que fa a la **bibliografia**, en el **53,80** % de les assignatures dels graus es visibilitza el nom dels autors o autores, seguint l'estil bibliogràfic adoptat per l'UJI que inclou el nom complet i cognoms de les persones citades.

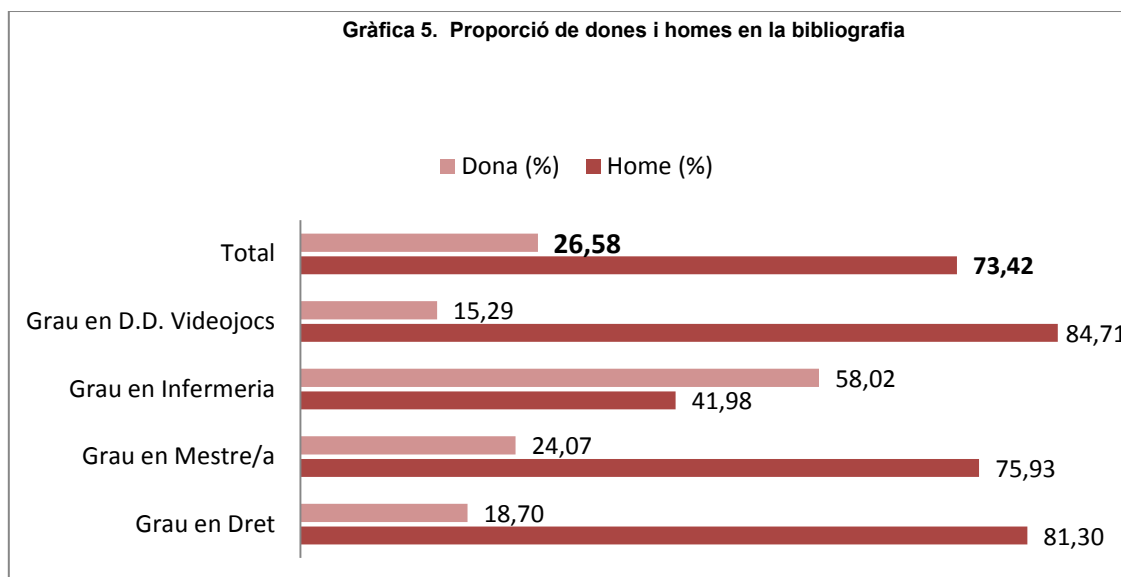
Font: Elaboració pròpia a partir de la informació extreta de la guia docent

Taula 4. Assignatures que visibilitzen el nom complet en la bibliografia %

Assignatures que visibilitzen el nom complet en la bibliografia %	Amb nom complet %	Amb nom complet	Total assignatures
Grau en Dret	46,34	19	41
Grau en Mestre/a	57,89	22	38
Grau en Infermeria	44,74	17	38
Grau en D.D. Videojocs	65,85	27	41
Total	53,80	85	158

5.3.2. Percentatge d'autores en la bibliografia

- De totes les referències bibliogràfiques identificades amb el nom complet en l'autoria, el **26,58 % són dones**, mentre que el **73,42 % són homes**.

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació extreta de la guia docent

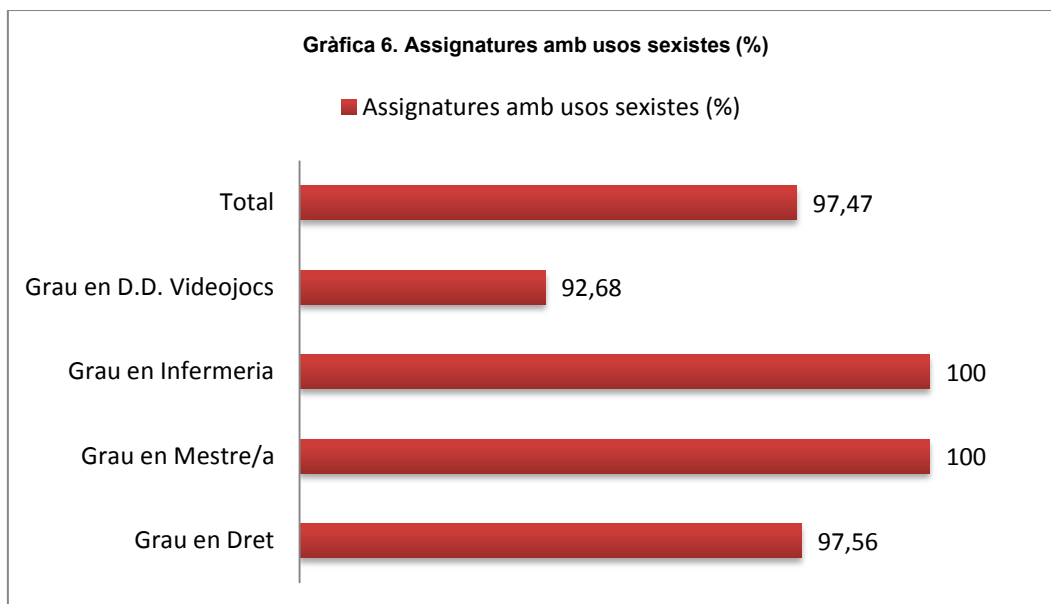
Taula 5. Proporción de dones i homes en la bibliografia

Proporción de dones i homes en la bibliografia	Total	Home	Dona	Home (%)	Dona (%)
Grau en Dret	230	187	43	81,30	18,70
Grau en Mestre/a	162	123	39	75,93	24,07
Grau en Infermeria	162	68	94	41,98	58,02
Grau en D. D. Videojocs	255	216	39	84,71	15,29
Total	809	594	215	73,42	26,58

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació extreta de la guia docent

5.4. Usos del llenguatge

- En l'anàlisi del llenguatge utilitzat en la redacció de les guies docents del grau es troben tant **usos inclusivus com usos sexistes**.
- En el **97,56 %** de guies de les assignatures revisades s'han trobat usos sexistes del llenguatge.

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació extreta de la guia docent

Taula 6. Assignatures amb usos sexistes

Usos del llenguatge	Assignatures amb usos sexistes	Assignatures amb usos sexistes (%)	Total assignatures
Grau en Dret	40	97,56	41
Grau en Mestre/a	38	100,00	38
Grau en Infermeria	38	100,00	38
Grau en D.D. Videojocs	38	92,68	41
Total	154	97,47	158

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació extreta de la guia docent

5.5. Indicadors d'integració de la dimensió de gènere en les assignatures dels graus en Dret, Mestre o Mestra d'Educació Infantil, Infermeria i Disseny i Desenvolupament de Videojocs de la Universitat Jaume I (2019/2020)

Taula 7. Indicadors d'integració de la dimensió de gènere en les assignatures dels graus en Dret, Mestre o Mestra d'Educació Infantil, Infermeria i Disseny i Desenvolupament de Videojocs de la Universitat Jaume I (2019/2020)

INDICADORS	Grau en Dret	Grau en Mestre/a	Grau en Infermeria	Grau en D.D. Videojocs
Integració de la perspectiva de gènere en les guies docents	%	%	%	%
Assignatures específiques en matèria de gènere	0,00 %	0,00 %	5,30 % *(Nota1)	0,00 %
Assignatures que integren la dimensió de gènere	19,51 %	28,95 %	47,37 %	4,88 %
Assignatures OB que integren la dimensió de gènere	27,59 %	25,93%	41,94 %	6,06 %
Assignatures OP que integren la dimensió de gènere	0,00 %	0,00 %	66,67 %	0,00 %
Nombre d'assignatures amb dimensió de gènere (continguts)	8/41	11/38	18/38	2/41
Presència equilibrada				
Percentatge de dones en el professorat responsable	46,34 %	71,05 %	63,16 %	31,71 %
Visibilització del nom complet d'autors i autores				
Percentatge d'assignatures que inclouen el nom complet	46,34 %	42,11 %	44,74 %	65,85 %
Percentatge d'autores en la bibliografia	18,70 %	24,07 %	58,02 %	15,29 %
Usos sexistes del llenguatge				
Percentatge d'assignatures que fan usos sexistes del llenguatge	97,56 %	100,00 %	100,00 %	92,68 %

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació extreta de les guies docents

Assignatures específiques en matèria de gènere

*(Nota1). Grau en Infermeria

Nombre i relació d'assignatures específiques de gènere			2
OB	IN1120	Cures de la Dona	
OP	IN1135	Cures de la Salut i Gènere	

6. Ferramentes d'ajuda per a la integració de la perspectiva de gènere en les guies docents

6.1. Ferramenta 1

Indicadors per a la integració de la perspectiva de gènere en les guies docents

Indicadors per a identificar el grau d'integració de la perspectiva de gènere en les guies docents⁹:

- 1. Indicadors d'integració de la dimensió de gènere en la guia docent de l'assignatura**
 - 1.1. Nombre, proporció i nom d'assignatures específiques en matèria de gènere
 - 1.2. Nombre, proporció i nom d'assignatures que incorporen la perspectiva de gènere
 - 1.3. Caràcter d'aquestes assignatures (obligatòries/FB, optatives, pràctiques i TFG)
 - 1.4. Nombre i tipus de continguts (competències i resultats d'aprenentatge, continguts i temari) de gènere que té la titulació
 - 1.5. Nombre i referències bibliogràfiques que es relacionen amb la igualtat de dones i homes i/o el gènere
- 2. Indicadors de presència equilibrada**
 - 2.1. Percentatge de dones i homes en el professorat responsable de les assignatures
- 3. Indicadors de visibilitat de la contribució de les dones a la disciplina (bibliografia)**
 - 3.1. Percentatge d'obres referenciades en la bibliografia que visibilitzen el nom complet
 - 3.2. Percentatge d'autores en la bibliografia
- 4. Ús de llenguatge sexista**
 - 4.1. Percentatge d'assignatures que inclouen usos sexistes del llenguatge en la redacció de la guia docent

Integració de la dimensió de gènere en la docència

En la docència, la incorporació de la perspectiva de gènere «pot integrar-se de manera específica a través d'assignatures especialitzades, i de manera transversal, identificant les assignatures on el sexe i el gènere siguin rellevants. [...] Aplicada a la docència, la perspectiva de gènere suposa un procés reflexiu que afecta el disseny de les competències del pla d'estudis i, per extensió, el disseny de les assignatures, incloent-hi els resultats d'aprenentatge, els continguts impartits, els exemples, el llenguatge utilitzat, les fonts

⁹ Indicadors relacionats amb la perspectiva de gènere en les guies docents elaborats a partir dels indicadors recomanats per l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (AQU Catalunya). 2018. *Marc general per a la incorporació de la perspectiva de gènere en la docència universitària*. Barcelona. http://www.aqu.cat/doc/doc_19381922_1.pdf

seleccionades, el mètode d'avaluació i la gestió de l'entorn d'aprenentatge» (Alonso i Lombardo, 2016).

En la guia docent, es consideren *continguts* especialment sensibles a la incorporació de la perspectiva de gènere els apartats de Competències i resultats d'aprenentatge, Continguts i Temari.

La Universitat Jaume I recull un objectiu específic (Objectiu 5.3) adreçat a la incorporació de la perspectiva de gènere en les guies docents en el seu II Pla d'Igualtat 2016-2020.

Presencia equilibrada

La participació equilibrada de dones i homes en la docència i en la investigació i en la tecnologia, és un dels criteris d'acció fonamentals per a la incorporació de la igualtat de dones i homes en la ciència i en l'educació.

L'indicador de presència equilibrada até la proporció de dones i homes (40/60) establerta en la disposició addicional primera de la Llei orgànica 3/2007, per a la igualtat efectiva de dones i homes.

En la guia docent cal tindre en compte, a més del professorat responsable, el professorat que imparteix les assignatures.

Visibilitat de la contribució de les dones a la disciplina

En la guia docent, per a visibilitzar la contribució de les dones a la disciplina cal tindre en compte:

- Que les obres referenciades en la bibliografia inclouen el nom complet en l'autoria.
- Una proporció equilibrada d'obres d'autos i autores o un percentatge significatiu d'autores incloses en la bibliografia.

La Universitat Jaume I preveu una acció específica (Acció 53) en el seu II Pla d'Igualtat 2016-2020. adreçada a la inclusió del nom complet en la referenciació de l'autoria de les obres.

La normativa de publicacions de l'UJI (Servei de Comunicació i Publicacions) incorpora la visibilització del nom complet d'autors i autores en la bibliografia.

Ús no sexista del llenguatge

El llenguatge no és sexista. És sexista l'ús que se'n fa, en el qual es projecten els estereotips sexistes apresos i es reproduïxen els models culturals androcèntrics que afavoreixen les desigualtats i discriminacions de gènere. Aquests usos es presenten, encara que inconscientment, molt sovint també en la docència: en la redacció de les guies docents, en els continguts, en els materials i en el llenguatge utilitzat en la transmissió dels coneixements.

El llenguatge, per tant, és un instrument clau per a incloure i visibilitzar la participació i les contribucions de les dones a la ciència, a més de reduir les manifestacions de sexisme i discriminació. Anomenar és incloure, és donar a conèixer i reconèixer, expressar que es té en compte, que es vol, que es necessita o que forma part del context, tant del lingüístic com de la realitat.

Actualment tenim un marc normatiu ampli que insta, i justifica, sense cap dubte, la utilització d'un llenguatge no sexista en la Universitat (art. 14.11 Llei orgànica 3/2007, per a la igualtat efectiva de dones i homes).

La Universitat Jaume I, en el seu II Pla d'Igualtat 2016-2020 es planteja com a objectius (Objectius 1.1, 1.2, 1.3 i 1.4) fer ús d'un llenguatge inclusiu en tota la comunicació, visibilitzar la posició de dones i homes, així com transmetre i contribuir a la creació d'una cultura d'igualtat de gènere.

En la guia docent, cal fer un ús inclusiu del llenguatge.

Recursos per a un ús no sexista:

- Ferramenta 3. *Terminologia més habitual en les guies docents de grau i propostes alternatives sense marca de gènere*, d'aquesta Guia.
- *Guia de tractament no sexista del llenguatge administratiu* (Fundació Isonomia – Universitat Jaume I 2016). La Universitat Jaume I va elaborar criteris utilitzats per a facilitar la utilització d'usos inclusius i no sexistes del llenguatge.

6.2. Ferramenta 2

Fitxa de verificació de la incorporació de la perspectiva de gènere en les guies docents

FITXA D'AUTOAVALUACIÓ	SÍ	NO
Integració de la perspectiva de gènere a les guies docents		
És una assignatura específica de gènere?		
L'assignatura inclou continguts (competències i resultats d'aprenentatge, continguts i temes) en matèria de gènere?		
Quins continguts?		
Visibilització del nom complet d'autors i autores en la bibliografia		
S'inclou el nom complet d'autors i autores en les referències bibliogràfiques?		
Quina és la proporció d'autors i autores en la bibliografia?		
Usos no sexistes del llenguatge		
Es fa un ús no sexista del llenguatge en la redacció?		
Formació en matèria d'igualtat i gènere		
El professorat que imparteix l'assignatura, té formació-experiència específica en matèria de gènere?		

6.3. Ferramenta 3

Terminologia més habitual en les guies docents de grau i propostes alternatives sense marca de gènere

El llenguatge és ric en recursos i mecanismes que permeten triar entre molt diverses possibilitats a l'hora d'expressar allò que es vol transmetre. En aquest sentit, qui emet el missatge pot seleccionar unes formes o altres per a comunicar d'una manera inclusiva i no sexista.

A continuació es presenta un recull dels termes més habituals que es troben en les guies docents de grau amb algunes propostes de formes genèriques o sense marca de gènere. En cada cas concret caldrà seleccionar aquelles que s'ajusten millor al context en què es vulguen utilitzar. No totes les opcions són vàlides per a tots els contextos comunicatius i, en ocasions, serà necessari recórrer a altres recursos i alternatives inclusives diferents (desdoblament, perífrasis, etc.).

Forma masculina (el, els)	Forma femenina (la, les)	Usos alternatius sense marca de gènere
adjunt, adjunts	adjunta, adjuntes	el personal adjunt
admès, admesos	admesa, admeses	les admissions, les persones admeses
administratiu, administratius	administrativa, administratives	el personal/cos/equip administratiu el personal/cos/equip d'administració la plantilla administrativa /d'administració
adolescent, adolescents	adolescent, adolescents	l'adolescència, les persones adolescents
adult, adults	adulta, adultes	les persones adultes, la població adulta
advocat, advocats	advocada, advocades	l'advocacia, els serveis jurídics, el personal jurídic
afectat, afectats	afectada, afectades	les persones afectades, la comunitat/part afectada
ajudant, ajudants	ajudanta, ajudantes	l'ajudantia, el personal ajudant
algun, alguns	alguna, algunes	algú
alumne, alumnes	alumna, alumnes	l'alumnat
ambdós	ambdues	un i una altra, les dues parts
animador, animadors	animadora, animadores	l'animació, el personal/equip d'animació
aprovat, aprovats	aprovada, aprovades	aprovat/aprovada
apte, aptes	apta, aptes	apta/apte
aquell, aquells (pronom)	aquella, aquelles (pronom)	qui
assistent, assistents	assistent, assistents	l'assistència, el públic assistent, el personal assistent
assessor, assessors	assessora, assessores	l'assessoria, l'equip/el personal/el consell assessor
autor, autors	autora, autores	l'autoria, qui firma
avaluat, avaluats	avaluada, avaluades	avaluat/avaluada
becari, becaris	becària, becàries	el personal becari, les persones becàries/amb beca
cadascú	cadascuna	cada persona, totes les persones
candidat, candidats	candidata, candidates	les candidatures, les persones candidates
ciutadà, ciutadans	ciutadana, ciutadanes	la ciutadania, el poble, la societat, la població
client, clients	clienta, clientes	la clientela

col·laborador, col·laboradors	col·laboradora, col·laboradores	el personal col·laborador, hi ha col·laborat, hi col·labora, amb la col·laboració de, col·laboracions, les persones col·laboradores
col·legiat, col·legiats	col·legiada, col·legiades	el col·legi, la persona col·legiada
company, companys	companya, companyes	la resta de classe, el grup
competidor, competidors	competidora, competidores	la competència
consumidor, consumidors	consumidora, consumidoras	les persones consumidoras, qui consumeix
contractat, contractats	contractada, contractades	el personal contractat, les persones contractades
convidat, convidats	convidada, convidades	les persones convidades, el professorat convidat
coordinador, coordinadors	coordinadora, coordinadores	la coordinació
creditor, creditors	creditora, creditores	les persones creditores
cuidador, cuidadors	cuidadora, cuidadores	les persones cuidadores, qui en té cura
delegat, delegats	delegada, delegades	la delegació
demandat, demandats	demandada, demandades	la part/persona demandada
demandant, demandants	demandant, demandants	la part/persona demandant
desenvolupador, desenvolupadora	desenvolupadors, desenvolupadores	les persones que desenvolupen, qui desenvolupa
destinatari, destinataris	destinataria, destinatàries	la destinació, el destí, la persona destinatària
deutor, deutora	deutors, deutora	les persones deutores, la part deutora
diplomata, diplomats	diplomada, diplomades	persona diplomada en, amb la diplomatura de...
director, directors	directora, directores	la direcció, l'equip/ el cos/ el personal directiu
dissenyador, dissenyadors	dissenyadora, dissenyadores	l'equip de disseny, qui dissenya
docent, docents	docent, docents	l'equip docent, la docència
educador, educadora	educadors, educadores	l'equip/el personal educador
empleat, empleats	empleada, empleades	el personal laboral, la plantilla, qui treballa
empresari, empresaris	empresària, empresàries	l'empresariat, el teixit empresarial
encarregat, encarregats	encarregada, encarregades	el personal encarregat, l'equip encarregat, la persona a càrrec de
estudiant, estudiants	estudianta, estudiantes	l'estudiantat
expert, experts	experta, expertes	el personal expert, les persones expertes
familiar, familiars	familiar, familiars	la família
fill, fills	filla, filles	la descendència, la família, les criatures
funcionari, funcionaris	funcionària, funcionàries	el funcionariat, el personal funcionari, la funció pública
formador, formadors	formadora, formadores	el personal/l'equip formador, les persones formadores
graduat, graduats	graduada, graduades	persona graduada en, amb el grau de...
individu, individus	Indivídua, indivídues	persones
infermer, infermers	infermera, infermeres	el personal d'infermeria
informàtic, informàtics	informàtica, informàtiques	el personal informàtic/ d'informàtica
interessat, interessats	interessada, interessades	la part/persona interessada
interventor, interventors	interventora, interventores	el cos/l'equip interventor, el personal d'intervenció
investigador, investigadors	investigadora, investigadores	el personal investigador
home, homes	dona, dones	l'ésser humà, la humanitat, el gènere humà, la gent, les persones, l'espècie humana
jove, joves	jove, joves	la joventut, el jovent, les persones joves
jutge, jutges	jutgessa, jutgesses	la judicatura, el jutjat

lector, lectors	lectora, lectoras	el públic lector
llicenciat, llicenciats	llicenciada, llicenciades	amb la llicenciatura de, persones llicenciades en...
magistrat, magistrats	magistrada, magistrades	la magistratura
membre		
el menor, els menors	la menor, les menors	menors (sense article), les persones menors
mestre, mestres	mestra, mestres	el cos/equip de mestres, el cos/equip docent, el professorat, el claustre
metge, metges	metgessa, metgesses	el personal mèdic/ facultatiu
nen, nens	nens, nenes	la infància, els infants
orientador, orientadors	orientadora, orientadores	l'equip d'orientació/orientador
pare, pares	mare, mares	la família, les famílies
participant, participants	participant, participants	qui participa, cada participant, les persones participants
pedagog, pedagogs	pedagoga, pedagogues	l'equip de pedagogia, professionals de la pedagogia (sense article)
presentat, presentats	presentada, presentades	presentat/presentada
professional, professionals	professional, professionals	l'equip professional
professor, professors	professora, professores	el professorat, l'equip/el cos docent, la plantilla docent, el claustre, la docència
proveïdor, proveïdors	proveïdora, proveïdores	les entitats/empreses proveïdores
responsables, responsables	responsable, responsables	la persona responsable, (sense article)responsables
secretari, secretaris	secretària, secretàries	secretaria
síndic, síndics	síndica, síndiques	la sindicatura
soci, socis	sòcia, sòcies	les persones sòcies, l'associació, l'agrupació
suspens, suspensos	suspensa, suspenses	suspens/suspensa
tècnic, tècnics	tècnica, tècniques	el personal/ l'equip tècnic
teòric, teòrics	teòrica, teòriques	qui teoritza
tercer, tercers	tercera, terceres	terceres persones/parts (físiques i jurídiques)
titulat, titulats	titulada, titulades	amb la titulació de, persona amb titulació, la persona titulada, el personal titulat
tot, tots	Tota, totes	totes les persones, tothom, tot el món
treballador, treballadors	treballadora, treballadores	la plantilla, el personal, les persones treballadores, qui treballa
tutor, tutors	tutora, tutores	la tutoria, la persona tutora, qui tutoritza
universitari, universitaris	universitària, universitàries	la comunitat universitària, l'alumnat universitari
usuari, usuaris	usuària, usuàries	les persones usuàries
voluntari, voluntaris	voluntària, voluntàries	el voluntariat, les persones voluntàries, el personal voluntari
xiquet, xiquets	xiqueta, xiquetes	la infància, les criatures, l'infant, els infants

7. Referències

Alonso, A. y E. Lombardo. 2016. *Ending ghettoization? Mainstreaming gender in Spanish political science education*. *European Political Science* 15 (3): 292-302.

AQU Catalunya. 2018. *Marc general per a la incorporació de la perspectiva de gènere en la docència universitària*. Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (AQU Catalunya).

Consejo de Europa. 1999. *Mainstreaming de género. Marco conceptual, metodología y presentación de "buenas prácticas". Informe final de las actividades del Grupo de especialistas en mainstreaming (EG-S-MS)*. Madrid. Instituto de la Mujer, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Serie documentos, número 28.

Escrig, Gemma, María José Ortí i Anna Sales. 2016. *Guia de tractament no sexista del llenguatge administratiu*. Fundació Isonomia - Universitat Jaume I de Castelló

European Institute for Gender Equality (EIGE). 2016. *Integrating gender equality into academia and research organisations*. Publications Office of the European Union.

Donoso, Trinidad y Anna Velasco. 2013. *¿Por qué una propuesta de formación en perspectiva de género en el ámbito universitario?* En *Revista Curriculum y Formación del Profesorado*. Vol. 17. Nº 1. 71-88.

Grup d'investigació Isonomia. 2010. *Informe de situació. Estudio de la perspectiva de género y las enseñanzas en materia de igualdad de mujeres y hombre y no discriminación en los planes de estudios de grados de la Universitat Jaume I*. Universitat Jaume I.

Iniesta, Elisa i Ana Julián. 2013. *La perspectiva de género en los contenidos en materia de igualdad de oportunidades entre mujeres y hombres y no discriminación en las guías docentes de las asignaturas de los estudios de grado de la Universitat Jaume I*. Universitat Jaume I.

Menéndez, Ana Belén. 2018. *Análisis de la incorporación de la perspectiva de género en los Planes de Estudio de Grado de la Universidad de Cádiz*. Unidad de Igualdad. Universidad de Cádiz.

Ponferrada, Belén. 2017. *Guía para la introducción de la perspectiva de género en la docencia*. Observatori per a la Igualtat de la UAB.

Puy, Ana; Pérez, María Pascual et al. 2015. *Manuals with Guidelines on the Integration of Sex and Gender Analysis into Research Contents, Recommendations for Curricula Development and Indicators*. Gender-NET.

Salinas, Berandino y Carolina Cotillas. 2002. *Elaboración de la guía docente para la Convergencia Europea. Principios para su diseño*. Servei de Formació Permanent de la Universitat de València.

UJI. 2016. *II Pla d'Igualtat de la Universitat Jaume I 2016-2020*. 2016. Publicacions de la Universitat Jaume I.

Ventura, Asunción. 2007. *La integración de los estudios de las mujeres, feministas y de género en la universidad española*. En Figueruelo Burrieza, Ángela. *La integración de los estudios de las mujeres, feministas y de género en la Universidad española. Igualdad ¿para qué?*. P. 532. Comares.

Ventura, Asunción. 2008. *Normativa sobre estudios de Género y Universidades*, en *Revista del Centro de Estudios sobre la Mujer de la Universidad de Alicante FEMINISMO/S*, nº 12, diciembre de 2008.

Verge, Tania i Teresa Cabruja. 2017. *La perspectiva de gènere a la docència i a la recerca a les universitats de la Xarxa Vives. Situació actual i reptes de futur*. Xarxa Vives d'Universitats. Col·lecció Política Universitària.

**Una acció del II Pla d'Igualtat de la Universitat Jaume I
2016-2020**

UNIVERSITAT JAUME I